

UNIWERSYTET GDAŃSKI
INSTYTUT HANDLU ZAGRANICZNEGO

GLOBALIZACJA W GOSPODARCE ŚWIATOWEJ

Sopot 2000

**Uniwersytet Gdański
Instytut Handlu Zagranicznego**

Globalizacja w gospodarce światowej

Sopot, 2000

Redakcja
Tomasz Czuba
Marcin Skurczyński

Skład i projekt okładki
Marcin Skurczyński

Recenzent
Anna Zielińska-Głębocka

Publikacja finansowana ze środków przeznaczonych na działalność statutową
Instytutu Handlu Zagranicznego Uniwersytetu Gdańskiego

Copyright by Instytut Handlu Zagranicznego

ISBN 83-86230-76-2

Druk: Zakład Poligrafii Fundacji Rozwoju UG
81-834 Sopot, ul. Armii Krajowej 119/121
tel./fax (+48 58) 551-05-32

Spis treści

WSTĘP	7
SŁAWOMIR ANTKIEWICZ ROZWÓJ RYNKU POCHODNYCH INSTRUMENTÓW FINANSOWYCH W POLSCE	9
HANS H. BASS CHALLENGES OF GLOBALISATION: COUNTRY RISK ANALYSIS AND THE EXPERIENCES OF THE ASIAN CRISIS	27
ADAM BUDNIKOWSKI ZAGROŻENIA ZWIĄZANE Z GLOBALIZACJĄ PROCESU GOSPODAROWANIA I MOŻLIWOŚCI ICH POKONYWANIA ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM POLSKI	39
JERZY DUDZIŃSKI, RENATA KNAP SKUTKI MIĘDZYNARODOWYCH REGULACJI ŚWIATOWEGO RYBOŁÓWSTWA	50
PETER FRANKENFELD GLOBALISATION AND REGIONAL ECONOMICS IN EUROPE AND IN POLAND	67
MARIAN GORYNIA GOSPODARKA POLSKA A PROCESY GLOBALIZACJI	80
EUGENIUSZ GOSTOMSKI EUROPEJSKIE BANKI HIPOTECZNE	96
MONIKA GROTTTEL PROCEDURY CELNE W POLSKIM USTAWODAWSTWIE W ŚWIETLE PROCESU GLOBALIZACJI GOSPODARKI ŚWIATOWEJ	108
MAŁGORZATA JANICKA KAPITAŁ ZAGRANICZNY W POLSKIM SEKTORZE BANKOWYM - SZANSA CZY ZAGROŻENIE?	124
KORNELIA KARCZ PROCES GLOBALIZACJI A STANDARYZACJA STRATEGII W MARKETINGU MIĘDZYNARODOWYM	136

VALENTINA N. KHARLAMOVA GLOBALIZATION REQUIREMENTS AND IMPROVEMENT OF RUSSIA'S EXTERNAL ECONOMIC RELATIONS	147
ANTONI MAKAĆ, EWA OZIEWICZ ISTOTA PROCESU GLOBALIZACJI W GOSPODARCE ŚWIATOWEJ. PROBLEMY GLOBALNE WSPÓŁCZESNEGO ŚWIATA	155
LIDIA MESJASZ POLSKA NA MIĘDZYNARODOWYM RYNKU KAPITAŁOWYM	165
JÓZEF MISALA MIĘDZYNARODOWA ZALEŻNOŚĆ I WSPÓLZALEŻNOŚĆ EKONOMICZNA WE WSPÓŁCZESNEJ GOSPODARCE ŚWIATOWEJ; ASPEKTY TEORETYCZNE, REALIA I IMPLIKACJE DLA POLSKI	184
JERZY NACEWSKI GLOBALIZACJA GIEŁD ŚWIATOWYCH	206
DANUTA MARCINIAK – NEIDER FINANSOWE INSTRUMENTY OFICJALNEGO WSPIERANIA EKSPORTU	217
EUGENIUSZ NAJLEPSZY ZARZĄDZANIE RYZYKIEM KURSOWYM W PRZEDSIĘBIORSTWACH SEKTORA NIEFINANSOWEGO. PROBLEMY POZNAWCZE I PRAKTYCZNE.	227
ALEKSANDRA OLEJNIK GLOBALIZACJA A REGIONALIZACJA – STUDIUM PRZYPADKU GRUPY WYSZEHRADZKIEJ	241
RENATA ORŁOWSKA BANKOWOŚĆ INWESTYCYJNA W POLSCE	255
SYLWIA PANGSY-KANIA PRZEPIŁYWKI KAPITAŁOWE JAKO KANAŁ TRANSMISJI IMPULSÓW KONIUNKTURALNYCH W WARUNKACH GLOBALIZACJI RYNKÓW FINANSOWYCH	269
JOANNA PIETRZAK RYNKOWE SKUTKI OBECNOŚCI KAPITAŁU ZAGRANICZNEGO W POLSKICH BANKACH	281

MACIEJ PIKLIKIEWICZ INTEGRACJA KONTYNETU AMERYKAŃSKIEGO JAKO PRZEJAW PROCESÓW GLOBALIZACYJNYCH	291
ALEKSY POCZTOWSKI, JOANNA PURGAŁ WPŁYW GLOBALIZACJI NA ZARZĄDZANIE ZASOBAMI LUDZKIMI	303
ALEKSANDRA RUCHNIEWICZ ELEKTRONICZNA WYMIANA DANYCH JAKO PRZEJAW GLOBALIZACJI W GOSPODARCE ŚWIATOWEJ	320
MACIEJ RYDEL ZARZĄDZANIE MARKĄ W KONCEPCJI MARKETINGU	331
JAN RYMARCZYK KAPITAŁ PONADNARODOWY W NARODOWYCH FUNDUSZACH INWESTYCYJNYCH	348
JERZY SCHROEDER KSZTAŁTOWANIE GLOBALNEJ KADRY KIEROWNICZEJ	353
V.V. SHMELEV EURO-MONEY - A FORM OF WORLD CURRENCIES AND CREDIT RESOURCES OF THE GLOBALISATION ERA	361
DOROTA SIMPSON KOBIETA JAKO MENEDŻER W GOSPODARCE GLOBALNEJ ..	367
IWONA SOBOL FRANCHISING JAKO METODA PROWADZENIA DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ	377
AGNIESZKA STANOWSKA ROLA PAŃSTWA W ZARZĄDZANIU TURYSTYKĄ	394
IRINA STRELETS THE EFFECTS OF THE INFORMATION DIMENSION ON TODAY'S GLOBALISED ECONOMY	413
BOGUMIŁA SZOPA, ANDRZEJ SZOPA OTWARTOŚĆ GOSPODARKI A RYZYKO FINANSOWE	421
MARTA WINCEWICZ LOGISTYKA JAKO KONCEPCJA ZARZĄDZANIA PRZEDSIĘBIORSTWEM MIĘDZYNARODOWYM	428

WSTĘP

Mam przyjemność przekazać do rąk Czytelników zbiór referatów, które zostały przygotowane na konferencję naukową, poświęconą problemom globalizacji w gospodarce światowej.

Inicjatywa zorganizowania konferencji, podjęta przez Instytut Handlu Zagranicznego Uniwersytetu Gdańskiego, spotkała się z dużym zainteresowaniem tego środowiska naukowego, które z zagadnieniami globalizacji ma do czynienia w codziennej pracy badawczej. Stąd też wartość merytoryczna publikacji jest na bardzo wysokim poziomie. Niektóre artykuły przynoszą nowe spojrzenie na wybrane aspekty globalizacji, szereg innych skłania do przemyśleń i refleksji nad skalą przeobrażeń zachodzących w światowej gospodarce.

Jest to problematyka złożona, wielopłaszczyznowa i interdyscyplinarna, ale jednocześnie także fascynująca dla współczesnych ekonomistów i badaczy, ponieważ wprowadza zupełnie nową jakość nie tylko do procesów gospodarczych, ale odciska swoje piętno także na stosunkach politycznych, społecznych, kulturowych i wielu innych.

Zwracają też uwagę referaty, przygotowane przez zagranicznych uczestników spotkania. Niektórzy z nich prezentują nieco inną optykę patrzenia na globalizację, niż autorzy polscy, co powinno stanowić ciekawą przesłankę do ożywionej wymiany poglądów w trakcie trwania konferencji.

Jestem przekonany, iż każdy, kto sięgnie po to wydawnictwo, znajdzie w nim interesujące dla siebie informacje, a przemyślenia i wnioski autorów staną się bodźcem do uważnej obserwacji otaczające nas rzeczywistości i do dalszych poszukiwań naukowych

*prof. zw. dr hab. Janusz Neider
Dyrektor Instytutu Handlu Zagranicznego
Sopot, 29 maja 2000 r.*

MARIAN GORYNIA
AKADEMIA EKONOMICZNA W POZNANIU

GOSPODARKA POLSKA A PROCESY GLOBALIZACJI

1. WSTĘP

Celem referatu jest ukazanie podstawowych zależności między gospodarką polską a dynamicznie rozwijającymi się procesami globalizacji. Od dziesięciu lat gospodarka polska przechodzi przez okres transformacji ustrojowej. Jednocześnie w jej otoczeniu zewnętrznym zachodzą burzliwe procesy zmian, określane dość wieloznacznym pojęciem globalizacji. Specyfika krajów przechodzących od gospodarki centralnie administrowanej do gospodarki rynkowej polega na tym, że po kilku dziesięcioleciach względnej autarkii gospodarczej następuje ich integracja z otoczeniem międzynarodowym, które bardzo szybko się zmienia. Jedną z głównych składowych zmian w otoczeniu są właśnie procesy globalizacji.

Precyzując cel referatu można stwierdzić, że podjęto w nim próbę określenia czy tempo integracji gospodarki polskiej z otoczeniem międzynarodowym nadąża za ogólnym tempem procesów globalizacyjnych w skali świata.

W referacie poczyniono daleko idące uproszczenia. Mając świadomość, że procesy globalizacji obejmują nie tylko sferę realną gospodarki światowej, ale także sferę regulacyjną, rozważania ograniczono do tej pierwszej. Uznano, że zabiegi zmierzające do liberalizacji handlu i przepływu inwestycji bezpośrednich, posunięcia deregulacyjne, prywatyzacja, itp. w konsekwencji prowadzą do zmian w sferze realnej (wielkość i struktura handlu międzynarodowego, wielkość zagranicznych inwestycji bezpośrednich). W niniejszym referacie globalizację zredukowano do dwóch wymiarów – handlu światowego i zagranicznych inwestycji bezpośrednich w skali globu.

Rozważania prowadzone w referacie dotyczą poziomu globalnego i poziomu makro. Mając w pamięci, że zaawansowanie procesów globalizacyjnych jest silnie zróżnicowane w odniesieniu do poszczególnych branż i przedsiębiorstw, wątek ten świadomie pomijamy.¹

Przyjęty okres analizy obejmuje lata transformacji poczynając od 1990 roku.

Zrealizowanie wyżej zasygnalizowanego celu referatu wymagało podjęcia następujących wątków:

- definicja, aspekty i obszary globalizacji,
- handel międzynarodowy jako przejaw globalizacji i miejsce Polski w tej dziedzinie,
- zagraniczne inwestycje bezpośrednie jako przejaw globalizacji i miejsce Polski w tej dziedzinie,
- globalizacja a równowaga zewnętrzna gospodarek narodowych,
- rekomendacje dla polityki gospodarczej.

2. GLOBALIZACJA – DEFINICJA, ASPEKTY I OBSZARY

Bardzo słuszny wydaje się pogląd, że ilość konceptualizacji globalizacji zbliżona jest do ilości dyscyplin w szeroko rozumianych naukach społecznych.² Globalizacja jest zjawiskiem (procesem) wielowymiarowym i jako takie stanowi przedmiot zainteresowania wielu dyscyplin nauki. Z naukowego punktu widzenia można stwierdzić, że globalizacja jest procesem interdyscyplinarnym. Ekonomistę interesują wybrane aspekty globalizacji, co jest zdeterminowane przede wszystkim jego kompetencjami. Trzeba jednak pamiętać o pozostałych, nie-ekonomicznych aspektach globalizacji.

Wśród ekonomistów powszechnie akceptowana jest definicja globalizacji redukująca to pojęcie do nieistnienia granic i barier w handlu między narodami (Ohmac, 1995). Inne rozumienie globalizacji to zmiany w tradycyjnych wzorcach produkcji międzynarodowej, inwestycji i handlu.³ Istnieją także definicje globalizacji wybiegające poza czysto ekonomiczne jej ujęcie. Przykładem może być pojmowanie globalizacji jako związków między wzajemnie zachodzącymi na siebie interesami biznesu i społeczeństwa.⁴

Zamiast dokonywać krytycznego i kompletnego przeglądu definicji globalizacji proponujemy, aby za B. Parker przyjąć definicję bardzo trafnie oddającą definicję tego zjawiska (problemu): globalizacja to „rosnąca przenikalność (permeability) wszelkiego rodzaju granic, mianowicie granic fizycznych, takich jak czas i przestrzeń, granic

narodowo – państwowych, granic gospodarek, branż i organizacji oraz mniej namacalnych granic, takich jak normy kulturowe i założeń dotyczących tego „jak się robi pewne rzeczy tutaj”⁵.

Źródeł współczesnych procesów globalizacyjnych można się doszukiwać w wielu sferach, takich jak: technologia, gospodarka, polityka, kultura i środowisko naturalne⁶. Warto też wymienić główne środowiska (płaszczyzny), w których zachodzi globalizacja. Są one następujące: globalna kultura; globalna gospodarka – handel, inwestycje zagraniczne, kapitał, praca; globalne branże; globalizacja technologii i globalizacja środowiska naturalnego⁷.

3. HANDEL ŚWIATOWY JAKO PRZEJAW GLOBALIZACJI

W tabeli 1 przedstawiono wartości eksportu i importu w skali świata w ostatniej dekadzie (lata dziewięćdziesiąte dwudziestego wieku).

Z danych zawartych w tabeli 1 wynika, że relacja wartości światowego importu w 1998 roku do wartości światowego importu w 1990 roku w cenach bieżących wynosiła 150,3%. Stosunek wartości importu na 1 mieszkańca w dol. USA w 1998 roku do wartości importu per capita w 1990 roku wynosił 134,0%.

Relacja wartości światowego eksportu w 1998 roku do wartości światowego eksportu w 1990 roku w cenach bieżących wynosiła 148,1%. Stosunek wartości eksportu na 1 mieszkańca w dol. USA w 1998 roku do wartości eksportu per capita w 1990 roku wynosił 131,8%.

Lata	Import			Eksport		
	w mld USD (ceny bieżące)	rok poprzedni = 100 (ceny stałe) ^a	na 1 mieszkańca w dol. USA	w mld USD (ceny bieżące)	rok poprzedni = 100 (ceny stałe) ^a	na 1 mieszkańca w dol. USA
1990	3556,1	104	673	3430,9	105	650
1991	3606,4	106	682	3485,6	104	660
1992	3792,2	107	692	3651,1	105	666
1993	3706,8	104	669	3632,4	106	655
1994	4236,4	110	752	4145,5	107	736
1995	5066,9	108	876	4973,9	109	861
1996	5300,1	105	919	5160,7	105	895
1997	5230,7	106	894	5168,8	108	884
1998	5346,2	105	902	5080,0	106	857

^a Świat bez Europy Środkowo-Wschodniej i b. ZSRR

Tabela 1. Import i eksport w skali świata w latach 1990-1998 (ceny bieżące)

Źródło: Roczniki statystyczne GUS za odpowiednie lata

4. MIEJSCE POLSKI W HANDLU ŚWIATOWYM

Dane dotyczące roli gospodarki polskiej w handlu światowym przedstawiono w tabeli 2.

Z danych zawartych w tabeli 2 można wyprowadzić następujące wnioski:

- relacje wartości (w cenach bieżących) PKB, importu i eksportu w 1998 roku do wartości w 1990 roku wynosiły odpowiednio: 266,7%, 493,8% i 197,1%. Skala przyrostu wartości importu była 1,85 razy większa niż skala przyrostu PKB i aż 2,63 razy większa niż skala przyrostu eksportu. W dynamice zmian analizowanych wielkości występowały więc istotne dysproporcje,
- relacje wartości (w cenach bieżących) PKB, importu i eksportu na 1 mieszkańca kształtowały się w tym samym okresie odpowiednio jak: 263,0%, 486,8% i 194,1%. Skala dysproporcji tempa zmian tych wielkości była podobna, jak w przypadku całkowitych wartości PKB, importu i eksportu.

Z kolei zestawienie danych zawartych w tabelach 1 i 2 pozwala wyciągnąć następujące wnioski:

- wskaźnik wzrostu importu światowego w cenach bieżących w latach 1990-1998 wyniósł 150,3%, a importu Polski 493,8%; wystąpiła więc dysproporcja – z punktu widzenia wzrostu wartości importu gospodarka polska szybko integrowała się ze swoim otoczeniem międzynarodowym,
- wskaźnik wzrostu eksportu światowego w cenach bieżących w latach 1990-1998 wyniósł 148,1%, a eksportu Polski 197,1% - z punktu widzenia wzrostu wartości eksportu gospodarka polska integrowała się relatywnie szybko z otoczeniem międzynarodowym, aczkolwiek dużo wolniej niż w przypadku importu,
- udział gospodarki polskiej w światowym imporcie i eksporcie w latach 1990-1998 wzrósł odpowiednio z 0,3% do 0,9% i z 0,4% do 0,6%. Powyższe liczby potwierdzają tendencje zaznaczone w dwóch poprzednich punktach,
- wartość importu na 1 mieszkańca w 1998 roku w świecie wynosiła 902 USD, a w Polsce 1217 USD, natomiast w eksporcie liczby te wynosiły odpowiednio 857 USD i 730 USD.

Lata	PKB		Import			Eksport			
	w mln dol. USA ^a	Na 1 mieszkańca w dol. USA ^a	w mln dol. USA	na 1 mieszkańca w dol. USA	udział w świecie w %	w mln dol. USA	na 1 mieszkańca w dol. USA	udział w świecie w %	udział eksportu w PKB
1990	58976	1547	9528	250	0,3	14322	376	0,4	28,6
1991	72924	1998	15522	406	0,4	14903	390	0,4	24,1
1992	84326	2198	15913	415	0,4	13187	344	0,4	18,4
1993	85853	2232	18834	490	0,5	14143	368	0,4	22,9
1994	117978	3057	21569	559	0,5	17240	447	0,4	24,0
1995	126348	3086	29050	753	0,6	22895	593	0,5	25,9
1996	134550	3484	37137	962	0,7	24440	633	0,5	24,4
1997	143066	3702	42308	1094	0,7	25751	666	0,5	25,7
1998	157274	4068	47054	1217	0,9	28229	730	0,6	25,7

^a Według kursu oficjalnego

Tabela 2. Produkt krajowy brutto, import i eksport Polski w latach 1990-1998 (ceny bieżące)

Źródło: jak w tabeli 1

Nieuzasadnione byłoby jednak sformułowanie generalnego wniosku o nadmiernej importochłonności gospodarki polskiej. Podstawowym problemem gospodarki polskiej nie jest nadmierny import, lecz niedostateczny eksport. W 1998 roku wartości importu per capita w gospodarce czeskiej i węgierskiej wynosiły odpowiednio 2791 USD i 2543 USD. Dla eksportu per capita liczby te przedstawiały się następująco: 2561 USD i 2275 USD.

5. ZAGRANICZNE INWESTYCJE BEZPOŚREDNIE JAKO PRZEJAW GLOBALIZACJI

Dane dotyczące napływu i odpływu zagranicznych inwestycji bezpośrednich w skali świata w latach 1990-1998 przedstawiono w tabeli 3.

Tabela 3. Napływ i odpływ zagranicznych inwestycji bezpośrednich w latach 1990 - 1998

Rok	Kraje rozwinięte		Kraje rozwijające się		Europa Środk.-Wsch.		Wszystkie kraje	
	napływ	odpływ	Napływ	odpływ	napływ	odpływ	napływ	odpływ
1990	169,8	222,5	33,7	17,8	0,30	0,04	203,8	240,3
1991	114,0	201,9	41,3	8,9	2,45	0,04	157,8	210,8
1992	114,0	181,4	50,4	21,0	3,77	0,10	168,2	202,5
1993	129,3	192,4	73,1	33,0	5,59	0,20	208,0	225,6
1994	132,8	190,9	87,0	38,6	5,89	0,55	225,7	230,1
1995	203,2	270,5	99,7	47,0	12,08	0,30	315,0	317,8
1996	211,1	320,0	135,3	58,9	12,57	1,14	359,0	380,0
1997	273,3	406,6	172,1	65,1	18,56	3,33	464,0	475,0
1998	460,5	594,6	166,2	52,6	17,39	1,95	644,1	649,1

Źródło: UNCTAD, *World Investment Report*
1999, tab. I.2, s.9 oraz I.3, s.20
1996, tab. I.1, s.4
1992, tab. I.1, s.14

Relacje wartości napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych w roku 1998 w stosunku do roku 1990 wynosiły dla poszczególnych grup krajów:

- wszystkie kraje – 316,0%,
- kraje rozwinięte 271,2%,
- kraje rozwijające się – 493,2%,
- Europa Środkowo–Wschodnia – 5796,7%.

Wysokość tego wskaźnika dla krajów Europy Środkowo–Wschodniej przekracza wielokrotnie jego wysokość dla pozostałych grup krajów. Mimo tak wysokiego wskaźnika dynamiki, udział napływu ZIB do Europy Środkowo–Wschodniej w

globalnym napływie ZIB wynosił w 1998 roku tylko 2,7%.

6. GOSPODARKA POLSKA A ZAGRANICZNE INWESTYCJE BEZPOŚREDNIE

Dane dotyczące wartości napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Polski przedstawiono w tabeli 4. Z danych tych wynika, że w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych rozmiary inwestycji w Polsce nie były imponujące. W ostatnich latach natomiast Polska wysunęła się na czoło krajów Europy Środkowo-Wschodniej pod względem inwestycji zagranicznych, wyprzedzając Węgry.

Tabela 4. Roczne wartości napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Polski w latach 1990-1998 (w mln USD)

Rok	Inwestycje powyżej 1 mln USD		Inwestycje poniżej 1 mln USD		Inwestycje łączne	
	Dany rok	Wartość skumulowana	Dany rok	Wartość skumulowana	Dany rok	Wartość skumulowana
1990	97	105	14	15	111	120
1991	219	324	30	45	249	369
1992	1084	1408	152	197	1236	1605
1993	1420	2828	199	396	1619	3224
1994	1493	4321	209	605	1702	4926
1995	2511	6832	351	956	2862	7788
1996	5196	12028	1043	1999	6239	14027
1997	5677	17705	883	2882	6560	20587
1998	10665	27770	68	2950	10063	30650

Źródło: Z. Olesiński, R. Pac-Pomarnacki, *Działalność dużych inwestorów zagranicznych w Polsce*, w: *Inwestycje zagraniczne w Polsce*, red. B. Durka, Instytut Koniunktur i Cen Handlu Zagranicznego, Warszawa, 1998 oraz P. Apanowicz, *Rekord pobity, „Rzeczpospolita” 1999, 19 luty*.

Porównanie danych zawartych w tabeli 4 i w tabeli 3 prowadzi do wniosku, że wskaźnik wzrostu wartości napływu zagranicznych inwestycji bezpośrednich w skali świata w latach 1990-1998 był niższy (316,0%) aniżeli ten sam wskaźnik dla Polski (9065,8%). Osiągnięcie tak znacznych postępów w dynamice napływu ZIB do Polski było możliwe przede wszystkim za sprawą bardzo niskich wartości wyjściowych na początku lat 90-tych. Udział Polski w światowym napływie ZIB wynosił w 1990 roku 0,05%, a w 1998 roku 1,56%. Należy zauważyć, że w 1998 roku wskaźnik ten znacznie przewyższał wskaźniki udziału Polski w światowym eksporcie i imporcie.

7. GLOBALIZACJA A RÓWNOWAGA ZEWNĘTRZNA GOSPODAREK NARODOWYCH

Szybkie integrowanie się gospodarki polskiej z gospodarką światową nie jest wolne od zagrożeń. Podstawowa trudność wiąże się z zapewnieniem zewnętrznej równowagi gospodarczej.

W tabeli 5 przedstawiono kształtowanie się bilansu obrotów towarowych Polski w latach 1990-1998.

Tabela 5. Płatności towarowe w latach 1990 -1998

Wyszczególnienie	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Płatności towarowe w mld USD									
Wpływy z eksportu	10863	12760	13997	13585	16950	22878	24420	27233	30122
Wypłaty z tytułu importu	8249	12709	13845	15878	17786	24705	32574	38521	43842
Saldo	2214	51	512	-2293	-836	-1827	-8154	-11289	-13720

Źródło: Ocena sytuacji społeczno-gospodarczej w 1997 roku wraz z elementami prognozy na 1998 rok, Rządowe Centrum Studiów Strategicznych, Warszawa luty 1998 oraz Polski handel zagraniczny w latach 1998-1999, Instytut Koniunktur i Cen Handlu Zagranicznego, Warszawa 1999.

Pogłębiający się z roku na rok deficyt obrotów towarowych jest głównym czynnikiem wpływającym na kształtowanie się salda obrotów bieżących. W 1997 roku deficyt ten wyniósł 4,3 mld USD, co stanowiło 3,2% PKB, natomiast w 1998 roku 6,9 mld USD (4,4% PKB). Czynnikiem łagodzącym wpływ wysokiego deficytu obrotów towarowych były wpływy z tzw. handlu przygranicznego, które jednak malały.

Ujemne saldo obrotów towarowych jest kreowane głównie przez wymianę z krajami Unii Europejskiej. Według danych statystyki celnej rejestrującej przepływ towarów, a nie faktycznie dokonane płatności, deficyt w obrotach z Unią Europejską wzrósł z -7,3 mld USD w 1996 roku do -10,5 mld USD w 1997 roku i -12,9 mld USD w 1998 roku. Należy także zaznaczyć, że istotnym czynnikiem wpływającym na wysokość salda obrotów towarowych Polski jest saldo wymiany towarowej z zagranicą spółek z udziałem kapitału zagranicznego działających w Polsce. To ostatnie saldo wynosiło w latach 1994-1998 odpowiednio -2,8 mld, -3,9 mld USD, -7,4 mln USD, -10,0 mld USD i -11,6 mld USD. Znaczne zapotrzebowanie na import firm z kapitałem

zagranicznym wynika z modernizacji ich potencjału produkcyjnego (import inwestycyjny) oraz dużego popytu na import zaopatrzeniowy.⁸

Wysoki i pogłębiający się deficyt bilansu obrotów bieżących jest największym zagrożeniem dalszego stabilnego rozwoju gospodarczego Polski. W literaturze wskazuje się, że kraje otwierające swe gospodarki i przystępujące do ówczesnego EWG (Hiszpania, Portugalia, Grecja) także odnotowały znaczne pogorszenie rachunku obrotów bieżących, a ujemne saldo rachunku bieżącego finansowały nadwyżką bilansu kapitałowego.⁹ Aby w takiej sytuacji nie dopuścić do „przegrzania” gospodarki i pojawienia się napięć inflacyjnych konieczne jest prowadzenie odpowiedniej polityki makroekonomicznej.

8. REKOMENDACJE DLA POLITYKI GOSPODARCZEJ

Scharakteryzowany wyżej proces integracji transformowanej gospodarki polskiej z jej otoczeniem międzynarodowym można podsumować w kilku punktach:

- zdolności eksportowe gospodarki nie są zadowalające z punktu widzenia potrzeb zachowania równowagi bilansu handlowego; przyrost tych zdolności mimo postępującej modernizacji gospodarki nie jest wystarczający,
- zapotrzebowanie na import nie jest samo w sobie bardzo wysokie; istotne jest to, że tempo wzrostu importu było bardzo wysokie, a rozmiary importu niedostosowane do możliwości płatniczych gospodarki,
- wzajemne niedopasowanie wartości eksportu i importu doprowadziło do znacznego deficytu bilansu handlowego,
- deficyt w bilansie handlowym był finansowany głównie środkami z napływu zagranicznych inwestycji bezpośrednich; kontynuowanie tej sytuacji na dłuższą metę jest jednak niemożliwe i grozi wystąpieniem kryzysu finansowego.

W kontekście powyższego pojawia się pytanie o to, jakiego rodzaju środki polityki gospodarczej winny być zastosowane, aby przeciwdziałać negatywnym aspektom włączania się Polski do gospodarki światowej.

Wyróżnić można dwie ogólne koncepcje polityki gospodarczej:

- koncepcja podwyższania konkurencyjności polskiego eksportu na rynkach zagranicznych (model enklawy),

- koncepcja podwyższania konkurencyjności gospodarki jako całości (model integralny).

Model enklawy zakłada traktowanie eksportu w sposób szczególny. W jego ramach postuluje się rozpatrywanie polityki proeksportowej jako względnie wyodrębnionego, autonomicznego obszaru polityki gospodarczej. Zakłada się też, że specjalne traktowanie sektora eksportowego będzie się odbywać kosztem sektora nieeksportowego.

Do modelu enklawy zaliczyć można następujące koncepcje i narzędzia polityki gospodarczej:

- finansowe instrumenty wspierania eksportu, takie jak: gwarancje i ubezpieczenia transakcji eksportowych, bezpośrednie finansowanie (najczęściej tzw. instrumenty „pomocnicze” w formie „pożyczek”, kredytów, linii kredytowych i grantów), subsydiowanie stóp procentowych kredytów eksportowych, ulgi podatkowe dla eksporterów z tytułu inwestycji, itp.¹⁰,
- koncepcje strategicznej polityki handlowej (strategic trade policy), postulujące świadomą budowę przewag komparatywnych w wybranych dziedzinach o zaawansowanej technologii i strategicznej integracji z rynkiem światowym, nie zaś integrowanie się z nim na podstawie przesłanek bieżących, które są niemiarodajne przy podejmowaniu decyzji o charakterze strategicznym¹¹. W myśl tej koncepcji subsydia eksportowe mogą wydawać się atrakcyjnym środkiem polityki, ponieważ poprawiają relatywną pozycję producentów krajowych w niekooperacyjnej rywalizacji z firmami zagranicznymi, umożliwiając im zdobycie większego udziału w rynku i zwiększanie zysków. Subsydia zmieniają początkowe warunki konkurencji. Pogarszają się terms of trade kraju subsydiującego, ale poziom dobrobytu może wzrosnąć, ponieważ w warunkach niedoskonałej konkurencji cena przewyższa koszty krańcowe.

Z teoretycznego punktu widzenia model enklawy zasługuje na krytykę. Zamazuje on rachunek ekonomiczny. Prowadzi to do deformacji działalności gospodarczej – podejmowanie decyzji gospodarczych odbywa się na podstawie przesłanek innych niż rachunek ekonomiczny.

Z pragmatycznego punktu widzenia posługiwanie się niektórymi narzędziami zaliczanymi do modelu enklawy może być uzasadnione lub usprawiedliwione faktem,

że są to instrumenty dość powszechnie stosowane¹². Jest to występowanie tzw. sytuacji second – best (Gorynia, 1995). Jednocześnie należy podkreślić, że przeciwko stosowaniu koncepcji strategicznej polityki handlowej przemawiają liczne argumenty praktyczne, takie jak: możliwość wystąpienia „wojny subsydiów”, podejmowanie środków odwetowych, przeinwestowanie w subsydiowanych branżach, fałszywe sygnały inwestycyjne wynikające z niskich cen subsydiowanych towarów, trudności z zapewnieniem środków budżetowych na subsydia, zakazy stosowania subsydiów eksportowych (WTO)¹³.

W modelu integralnym akcent położony jest na podwyższenie konkurencyjności całej gospodarki, a nie tylko sektora eksportowego. W obecnych realiach Polski i jej otoczenia zewnętrznym podstawowym problemem strategicznym jest rozwój konkurencyjnej produkcji towarów i usług, znajdujących zbyt zarówno na rynku wewnętrznym, jak i na rynkach zagranicznych¹⁴.

Można więc sformułować dwie ogólne rekomendacje pod adresem polityki gospodarczej¹⁵:

1. polityka gospodarcza powinna wspierać budowanie konkurencyjności przedsiębiorstw,
2. polityka gospodarcza powinna traktować sprzyjanie budowaniu konkurencyjności w sposób integralny, tzn. nie dokonywać nieuzasadnionego różnicowania instrumentów wspierania konkurencyjności w dwóch wymiarach - konkurencyjności eksporterów na rynkach zagranicznych i konkurencyjności producentów na otwartym rynku krajowym.

Powyższe kryteria spełnia koncepcja liberalno–instytucjonalnej polityki przemysłowej¹⁶. Istota liberalno–instytucjonalnej polityki przemysłowej polega na promowaniu szeroko rozumianego rozwoju i przedsiębiorczości. Polityka ta posługuje się głównie narzędziami o charakterze uniwersalnym. Wprawdzie narzędzia te wykraczają poza obszary stanowiące przedmiot zainteresowania tradycyjnej polityki makroekonomicznej, to jednak ich cechą wspólną jest nieodróżnicowany w żadnym przekroju, jednolity charakter.

W liberalno-instytucjonalnej polityce przemysłowej można wyróżnić cztery główne kierunki:

1. politykę popierania rozwoju,
2. politykę popierania konkurencji,

3. politykę prywatyzacji,
4. politykę samorządności gospodarczej.

Przykładowo w ramach polityki popierania i rozwoju na uwagę zasługują następujące grupy działań:

- popieranie inwestycji,
- popieranie innowacji, badań i rozwoju,
- popieranie edukacji i kształcenia,
- rozłożenie ryzyka gospodarczego,
- popieranie budowy systemów informacji i sprzyjanie dyfuzji informacji

Polska polityka handlu zagranicznego powinna więc zmierzać w następujących kierunkach ¹⁷.

1. znoszenie barier w rozwoju eksportu: barier związanych z jakością produkcji, barier związanych z oferowanymi warunkami płatności za eksport (kredyty eksportowe, ubezpieczenia transakcji eksportowych), barier o charakterze infrastrukturalnym,
2. rozwój pozacelnych form ochrony producentów przed nieuczciwą konkurencją bądź przed nadmiernym importem.

Polityka gospodarcza powinna także koncentrować uwagę na stwarzaniu klimatu gospodarczego przyciągającego inwestorów zagranicznych. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne winny się okazać szczególnie przydatne w:

1. rozwoju kadry kierowniczej i personelu operacyjnego,
2. podnoszeniu profesjonalnego poziomu zarządzania,
3. transferze technologii produkcyjnej, marketingowej oraz technologii zarządzania,
4. wprowadzeniu technologii energo- i materiałooszczędnych oraz przyjaznych wobec środowiska,
5. dalszej prywatyzacji gospodarki,
6. na dłuższą metę powinny także przyczynić się do poprawy bilansu handlowego.

- 1 M. E. Porter (ed.), *Competition in Global Industries*, Harvard Business School Press, Boston, 1986., G. S. Yip , *Total Global Strategy. Managing for Worldwide Competitive Advantage*, Prentice Hall, Englewood Cliffs, 1992.
- 2 J. N. Pieterse, *Globalization as Hybridization*, in: M. Featherstone, S. Lash, R. Robertson (eds.), *Global Modernities*, Sage Publications, London, 1995.
- 3 P. Dicken, *Global Shift*. Guilford Press, New York, 1992.
- 4 J. Brown , *Corporation as Community: A New Image for a New Era*. In: J. Renesch (ed.), *New Traditions in Business*, Berrett - Koehler, San Francisco, 1992.
- 5 B.B. Parker, *Globalization and Business Practice. Managing Across Boundaries*, Sage Publications, London, 1998. s 6-7.
- 6 B.B. Parker, *Globalization ...op.cit.*, s. 12-21.
- 7 B.B. Parker, *Globalization ...op.cit.*
- 8 B. Durka (red.), *Inwestycje zagraniczne w Polsce*, Instytut Koniunktur i Cen Handlu zagranicznego, Warszawa, 1998.
- 9 M. Nowicki, *Bilans płatniczy w warunkach integracji*, w: *Polskie przedsiębiorstwa a Jednolity Rynek Unii Europejskiej. Korzyści i koszty*, praca zbiorcza, Komitet Integracji Europejskiej, Warszawa, 1997, s. 68.
- 10 J. Rutkowski, *Wspieranie eksportu za pomocą instrumentów finansowych*, w: U. Płowiec (red.) , *Zagraniczna polityka gospodarcza Polski 1998-1999*, Instytut Koniunktur i Cen Handlu Zagranicznego, Warszawa 1999.
- 11 J.A. Brander, B.J. Spencer, *Export Subsidies and International Market Share Rivalry*, "Journal of International Economics" 1985, nr 2., D. Hübner, *Międzynarodowa konkurencyjność gospodarki a strategia rozwoju*, „Ekonomista” 1994, nr 3.
- 12 J. Rutkowski, op.cit.
- 13 M. Gorynia, *Międzynarodowa konkurencyjność polskiej gospodarki a polityka ekonomiczna*, „Ekonomista” 1996, nr 3., M. Gorynia, *The Polish Economy's International Competitiveness and Economic Policy*, "Russian and East European Finance and Trade" 1998, vol. 34, no. 4.
- 14 U. Płowiec, *Proeksportowa strategia rozwoju w procesie przemian systemowych w polskim handlu zagranicznym*, w: *Dynamika transformacji polskiej gospodarki*, red. M. Belka, W. Trzeciakowski, Poltext, Warszawa, 1997, t.2.
- 15 M. Gorynia, *Międzynarodowa ...*, op.cit.
- 16 M. Gorynia, *Teoria i polityka regulacji mezosystemów gospodarczych a transformacja postsocjalistycznej gospodarki polskiej*, Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, Poznań. 1995.
- 17 U. Płowiec, *Proeksportowa strategia rozwoju w procesie przemian systemowych w polskim handlu zagranicznym*, w: *Dynamika transformacji polskiej gospodarki*, red. M. Belka, W. Trzeciakowski, Poltext, Warszawa, 1997, t.2.

BIBLIOGRAFIA

- 1 Apanowicz P., (1999), *Rekord pobity*, „Rzeczpospolita” 19 luty.
- 2 Brander J. A., B. J. Spencer, (1985), *Export Subsidies and International Market Share Rivalry*, "Journal of International Economics", nr 2.

- 3 Brown J., (1992), *Corporation as Community: A New Image for a New Era*. In: J. Renesch (ed.), (1992), *New Traditions in Business*, Berrett - Koehler, San Francisco.
- 4 Dicken P., (1992), *Global Shift*, Guilford Press, New York.
- 5 Durka B. (red.), (1998), *Inwestycje zagraniczne w Polsce*, Instytut Koniunktur i Cen Handlu Zagranicznego, Warszawa.
- 6 Gorynia M., (1995), *Teoria i polityka regulacji mezosystemów gospodarczych a transformacja postsocjalistycznej gospodarki polskiej*, Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, Poznań.
- 7 Gorynia M., (1996), *Międzynarodowa konkurencyjność polskiej gospodarki a polityka ekonomiczna*, „*Ekonomista*”, nr 3.
- 8 Gorynia M., (1998), *The Polish Economy's International Competitiveness and Economic Policy*, “*Russian and East European Finance and Trade*”, vol. 34, no. 4.
- 9 Hübner D., (1994), *Międzynarodowa konkurencyjność gospodarki a strategia rozwoju*, „*Ekonomista*”, nr 3.
- 10 Nowicki M., (1997), *Bilans płatniczy w warunkach integracji*, w: *Polskie przedsiębiorstwa a Jednolity Rynek Unii Europejskiej. Korzyści i koszty*, praca zbiorcza, Komitet Integracji Europejskiej, Warszawa.
- 11 Ohmae K., (1995), *The End of the Nation State*, Free Press, New York.
- 12 Olesiński Z., Pac-Pomarnacki R., (1998), *Działalność dużych inwestorów zagranicznych w Polsce*, w: *Inwestycje zagraniczne w Polsce*, red. B. Durka, Instytut Koniunktur i Cen Handlu Zagranicznego, Warszawa.
- 13 Parker B. B., (1998), *Globalization and Business Practice. Managing Across Boundaries*, Sage Publications, London.
- 14 Płowiec U., (1997), *Proeksportowa strategia rozwoju w procesie przemian systemowych w polskim handlu zagranicznym*, w: *Dynamika transformacji polskiej gospodarki*, red. M. Belka, W. Trzeciakowski, Poltext, Warszawa, t.2.
- 15 Porter M. E. (ed.) , (1986), *Competition in Global Industries*, Harvard Business School Press, Boston.
- 16 Renesch J. (ed.), (1992), *New Traditions in Business*, Berrett - Koehler, San Francisco.
- 17 Rutkowski J., (1999), *Wspieranie eksportu za pomocą instrumentów*

finansowych, w: Płowiec U. (red.), *Zagraniczna polityka gospodarcza Polski 1998-1999*, Instytut Koniunktur i Cen Handlu Zagranicznego, Warszawa.

18 Yip G. S., (1992), *Total Global Strategy. Managing for Worldwide Competitive Advantage*, Prentice Hall, Englewood Cliffs.